OLIY TA’LIM TALABALARIDA KASBIY KO‘NIKMALAR SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Azgarova Gulsum Alisher qizi
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Jismoniy madaniyat kafedrasi o‘qituvchisi
E-mail: azgarovagulsum@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0002-8374-1236

Annotatsiya: ushbu maqolada oliy ta’lim talabalarining kasbiy mahoratini rivojlantirish bilan bog‘liq psixologik xususiyatlarni tahlil qilinadi. Maqolada mavjud psixologik nazariyalar va ta’lim amaliyotlarini har tomonlama tahlil qilish orqali ko‘nikmalarni egallash va kasbiy o‘sishga yordam beradigan muhim o‘quv muhitini yaratishning samarali psixologik strategiyalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: psixologik xususiyatlar, kasbiy mahorat, oliy ta’lim talabalari.

Аннотатsiя: в статье анализируются психологические особенности, связанные с развитием профессиональных навыков студентов-медиков. В статье рассматриваются эффективные психологические стратегии создания содержательной среды обучения, способствующей приобретению навыков и профессиональному росту, посредством всестороннего анализа существующих психологических теорий и образовательных практик.

Ключевые слова: психологические особенности, профессиональные навыки, студенты.

Abstract: this article analyzes the psychological features associated with the development of professional skills in medical students. The article highlights effective psychological strategies for creating a significant learning environment that promotes the acquisition of skills and professional growth through a comprehensive analysis of existing psychological theories and educational practices.

Keywords: psychological features, professional skills, students.

Kirish

Oliy ta’limning asosiy maqsadi talabalarning o‘quv jarayonida oliy ma’lumotli mutaxassis qilib tayyorlashdan iborat. Shu bilan birga talabalar o‘rtasida ularning shaxsiy xususiyatlarini tarbiyalash va ta’lim sifatini oshirish muhim o‘rin tutadi. Mutaxassisning rivojlanishiga bir qator muhim omillar ta’sir qiladi. Bu nafaqat o‘quv jarayonining xususiyatlarini, balki kasbiy maqsadlarni, moslashish qobiliyatini, o‘zini o‘zi boshqarish xususiyatlari va talabalarning shaxsiy xususiyatlarini ham o‘z ichiga oladi. Shu munosabat bilan shaxsiy resurslarni o‘rganish, kasbiy qiziqishlarni shakllantirish talabalar va talabalarni

ISSN 3030-3907

talablarga moslashtirish oliy ta’lim muassasalari va zamonaviy oliy ta’limning dolzarb vazifalari hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Oliy ta’lim talabalarda kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirishni shakllantiradigan kognitiv, hissiy va ijtimoiy omillarning murakkab o‘zaro ta’siridir. Ushbu shakllanishda ishtirok etadigan psixologik xususiyatlarni tushunish o‘qituvchilar va talabalar uchun juda muhimdir, chunki bu kelajakda tibbiy tayyorgarlikning samaradorligi va bemorlarni parvarish qilish sifatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Mamlakatimizda ta’lim va tarbiyaga oid ikkita yirik hujjat – “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi qabul qilinishi juda katta ahamiyat kasb etdi. Bu O‘zbekiston oliy ta’lim tizimi, jumladan, tibbiyot institutlari o‘quv jarayonlarida ham tub burilish yasadi. Bu hujjatlar asosida zamon talablari va mezonlariga mos keladigan mutaxassis kadrlar tayyorlash va sifatli ta’lim berish ishlari jadallik bilan amalga oshirilmoqda.

Oliy ta’lim talabalari o‘rtasida malaka shakllanishiga ta’sir qiluvchi asosiy psixologik xususiyatlardan biri **motivatsiyadir.** Bir qator olimlarning fikr-mulohazalarini ko‘rib chiqqanda turli holatlarda “ichki” va “tashqi” motivlarning namoyon bo‘lishi o‘rganilgan, ammo tibbiyot instituti talabalarining o‘quv motiv va motivatsiyalariga tegishli tajribalar yetarli darajada emasligini inobatga olgan tarzda uni o‘rganish dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Motivatsiya ichki va tashqi turlarga bo‘linadi, bu tibbiyot sohasida ustun bo‘lish istagidan kelib chiqadi yoki tashqi mukofotlar, masalan, baholar yoki e’tirofga asoslangan bo‘lishi mumkin. **Maslouning Ehtiyojlar ierarxiyasi va Desi va Rayanning o‘zini o‘zi belgilash nazariyasi** kabi nazariyalar ichki motivatsiyani rag‘batlantiradigan muhitni shakllantirish muhimligini ta’kidlaydi. **Hissiy intellekt** tibbiyot talabalarining psixologik tarkibidagi yana bir muhim komponent bo‘lib, ular mashg‘ulotlarning murakkabligini yo‘lga qo‘yishadi. O‘z his-tuyg‘ularini va boshqalarning his-tuyg‘ularini tan olish, tushunish va boshqarish qobiliyati sifatida ta’riflangan hissiy intellekt samarali muloqotda va jamoada ishlashda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, yuqori hissiy intellektga ega bo‘lgan tibbiyot talabalari tibbiy muhitning stresslarini yengish uchun bardoshliroq qiladi.

Talabalarda tashqi o‘quv motivatsiyasining ta’siri mahsuli shundan iboratki, ular tibbiyot institutida o‘qitilayotgan ijtimoiy fanlarga nisbatan salbiy munosabatlarini tushuntirib, ko‘proq mutaxassislik fanlarini egallash ma’qul ekanligini bildirishdi. Ular bu borada turli mulohazalar bildirib, ayrimlari o‘qituvchilarning dars o‘tish metodlari yoqmasligini aytishsa, boshqalari behuda vaqt sarflayotganliklari, yana boshqalari fanlarni tushunmasliklarini aytishdi. Shunday qilib, o‘rganilgan tajriba natijalari nazariy ma’lumotlariga asoslanib,

ISSN 3030-3907

tibbiyot instituti talabalarida o‘quv faoliyati motivatsiyasining shakllanganligini aniqlash yuzasidan diagnostik ishlar amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Shunisi ahamiyatliki, tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, talabaning yoshi ulg‘aygan sari, ya’ni kursdan kursga o‘tishida uning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi yanada kuchayib, mas’uliyati oshib, 5-kursga kelganda ularning ko‘pchiligi o‘quv motivatsiyasiga bo‘lgan munosabatini yuqori ballar olishlari bilan isbotlashadi.

Chidamlilik, qiyinchiliklardan tezda xalos bo‘lish qobiliyati tibbiyot talabalari uchun hayotiy psixologik xususiyat sifatida tobora ko‘proq e’tirof etilmoqda. Tibbiy ta’lim jarayoni ko‘pincha qiyinchiliklarga to‘la bo‘ladi, jumladan, yuqori darajadagi imtihonlar va bemorlarning hissiy jihatdan o‘zaro munosabatlari. Ehtiyotkorlik, moslashuvchan kurash strategiyalari va stressni boshqarish kabi chidamlilikni rivojlantirish usullari bo‘yicha treningni o‘z ichiga olgan dasturlar talabalarning talabchan ta’limni boshqarish qobiliyatini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tibbiyot talabalarining kasbiy mahoratini oshirishga ta’sir qiluvchi yana bir muhim psixologik xususiyatdir. Tengdoshlarning o‘zaro ta’siri, murabbiylik va o‘qituvchilarni qo‘llab-quvvatlash tegishlilik va bog‘liqlik tuyg‘usini kuchaytiradigan muhim tarkibiy qismlardir. Talabalar mustahkam qo‘llab-quvvatlash tizimiga ega bo‘lganda, ular birgalikda o‘rganish bilan shug‘ullanish ehtimoli ko‘proq bo‘ladi, bu umumiy bilim va tajribalar orqali klinik ko‘nikmalarini oshiradi.

Psixologiya ilmiy bilimlar tizimida munosib o‘rin egallaydi. Rivojlanishning nisbatan qisqa tarixiy davri uchun u ko‘p yoki kam darajada inson faoliyatining barcha sohalarida, shuningdek, sog‘liqdagi buzilishlarda ruhiy ko‘rinishlar mohiyatini ochib beruvchi ko‘plab amaliy yo‘nalishlarga ega bo‘ldi. Bugungi kunda psixologiya fanining yosh, pedagogik, ijtimoiy, etnik, tibbiy va boshqa ko‘plab sohalari muvaffaqiyatli rivojlanmoqda. Biroq afsuski, respublikamizda ko‘pgina ta’lim muassasalarida psixologiya fanlarini o‘qitish hamon asosan nazariy darajada olib borilmoqda. Umumiy psixologiya, psixodiagnostika, sotsial psixologiya, tibbiyot psixologiyasi, gender psixologiyasi, gerontopsixologiya, oilaviy munosabatlar psixologiyasi va boshqalar kabi yuksak ahamiyatga ega bo‘lgan ilmiy fanlar bo‘yicha amaliy tadqiqotlar doirasi yetarlicha kengaytirilmagan. Hozirgi zamon tibbiyotida psixologik bilimlarni rivojlantirish va amalda qo‘llash bo‘yicha talabalar uchun hali o‘quv-uslubiy adabiyotlar yetarli emas. Shu bilan birga ixtisoslashtirilgan laboratoriyalar, tibbiy-psixologik diagnostika markazlari, psixologik yordam xonalari ochish masalalarida ham muammolar yetarli. O‘z davridayoq faylasuf Suqrot "ruhni davolamay turib badanni davolab bo‘lmaydi", deb ta’kidlagan. Shuning uchun ularni davolash

ISSN 3030-3907

vaqtida bemorlar bilan suhbatlar jarayonida so‘zning o‘rni va psixologik munosabatni hisobga olish zarur. Hattoki, fanlarning rivojlanish tarixida ham psixologiya bilan tibbiyot fanlarining o‘zaro bog‘liqlikda rivojlanishi kuzatiladi. Fransuz olimi, tibbiy-psixologik yo‘nalishning asoschilaridan biri T.Riboning bemorlar bilan ishlashda juda muhim bo‘lgan xarakter, kognitiv jarayonlar, his-tuyg‘ular va ongsiz faoliyatning patologik shakllarini o‘rganish tajribalari bunga yaqqol misoldir.

Kognitiv rivojlanish va metakognitsiya ham ko‘nikmalarni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Metakognisiya insonning o‘z fikrlash jarayonlarini anglashi va tushunishini anglatadi. Metakognitiv ko‘nikmalarni rivojlantirish orqali tibbiyot talabalari o‘zlarining kuchli va zaif tomonlarini yaxshiroq baholashlari, real maqsadlar qo‘yishlari va o‘rganish tajribalari haqida fikr yuritishlari mumkin. Bu o‘z-o‘zini anglash ko‘nikmalarni egallashga proaktiv yondashuvni rivojlantiradi va talabalarga o‘z vakolatlarini oshirish uchun simulyatsiya, murabbiylik yoki qo‘shimcha o‘rganish orqali zarur resurslarni izlash imkonini beradi. Albert Bandura tomonidan kiritilgan o‘z-o‘zini samaradorligining psixologik konsepsiyasi muvaffaqiyatga erishishda o‘z imkoniyatlariga ishonishning rolini ta’kidlaydi. O‘z-o‘zini samaradorligi yuqori bo‘lgan tibbiyot talabalari qiyinchiliklarga ishonch va qat'iyat bilan yondashish ehtimoli ko‘proq. O‘sish uchun imkoniyatlar sifatida qiyinchiliklarni o‘z ichiga olgan fikrlashni rag‘batlantirish katta yutuqlarga olib kelishi mumkin. O‘qituvchilar kichik muvaffaqiyatlar va konstruktiv fikr-mulohazalarni taqdim etish kabi o‘z-o‘zini samaradorligini oshiradigan strategiyalarni birlashtirishdan foyda olishlari mumkin.

Bundan tashqari, ta’lim muhitining muhiti talabalarga doimiy psixologik ta’sir ko‘rsatadi. Rag‘batlantiruvchi ta’lim muhiti talabalarning motivatsiyasi va faollik darajasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ijobiy madaniyatni birinchi o‘ringa qo‘yadigan tibbiyot maktablari - ochiq muloqot, o‘zaro hurmat va mukammallikni umumiy ko‘rish bilan tavsiflanadi - o‘z talabalari orasida yuqori muvaffaqiyat va qoniqishni oshirishga intiladi. Ushbu madaniy omilni e’tibordan chetda qoldirmaslik kerak, chunki u talabalarning tajribalari va tibbiyot kasbidagi umrbod ta’limga bo‘lgan munosabatini shakllantirishi mumkin.

Tadqiqotlar tibbiyot oliygohlari talabalari ichida kasbiy ko‘nikmalarga moslasha olmaydiganlar kam miqdorda bo‘lsa ham mavjud bo‘lib, ular bilan alohida psixologik treninglar olib borilishi lozimligini ko‘rsatadi. Bundan tashqari, tibbiyot talabalarida o‘quv faoliyati motivatsiyasining shakllanishida shaxs xususiyatlari asosiy o‘rin egallaydi va ushbu motivatsiyaning barqarorligi ulardagi qiziqish va turli qarashlarning shakllanganlik darajasiga bog‘liq.

ISSN 3030-3907

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Amayreh, M. M. N., & Arshad, M. A. Addressing Job Satisfaction Factors inJordan's Public Schools: Integrating Maslow's Hierarchy with Self-Determination Theory.
2. Bano, Z., & Pervaiz, S. (2020). The relationship between resilience, emotional intelligence and their influence on psychological wellbeing: A study with medical students. Pakistan Armed Forces Medical Journal, (2), 390.
3. Усманова, М. Б. (2024). Ибн синонинг жаҳондаги янгича тиббиёт асосчиси сифатидаги кашфиётлари. Activist science, 1(1).
4. Абрамова Г.С., Юдкевич Ю.А. Психология в медицине. — М., 1998.-272 с.
5. Bandura, A., & Evans, R. I. (2006). Albert Bandura. Insight Media.

ISSN 3030-3907